

SAĞLIK BİLİMLERİNDE SEÇİLMİŞ SÜRELİ TÜRK VE YABANCI YAYINLARDAKİ MAKALE TÜRLERİ DAĞILIM FARKLILIKLARI

Vahit ÖZMEN, Atilla SORAN, Nilüfer GÜLER

Bilimsel anlamda herhangi bir derginin atıf dizininde yer alması, güvenilirlik ve ulaşılabilirliği oldukça önemlidir. Bir dergi açısından uluslar arası bir atıf dizininde yer almak, prestij göstergesidir. Buna ek olarak uluslar arası önemli çalışma sonuçlarının ilk olarak yayınlandığı dergi, o dergiyi araştırmacılar açısından çekici bir yayın haline getirmektedir. Son yıllarda uluslararası atıf dizinlerine giren Türkiye kökenli dergi sayısında artış olduğu gözlenmektedir. Aralık 2009 itibarıyla Web of Science'da (WOS) dizinlenen Türkiye adresli dergi sayısının 73 olduğu ULAK-BİM tarafından belirtilmiştir (1).

Belirli aralıklarla (haftalık, aylık, üç aylık, vd.) çıkan ve her sayısı birden çok yazarın yazılarından oluşan yayın türü "sürelî yayın" olarak adlandırılmaktadır. Bazen "dergi", "magazin", "periyodik", "mecmua", gibi isimler de "sürelî yayın" terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (2). Bu çalışmada Türkiye'den Genel Cerrahi alanında seçilmiş iki sürelî yayın olan Ulusal Cerrahi Dergisi ve Meme Sağlığı Dergisi'nin yurt dışından seçilmiş olan British Journal of Surgery ve Journal of American College of Surgeons (JACS) dergileriyle, yayınlanan makale tipleri yönünden kısa bir karşılaştırılması yapılmıştır. Türkiye'den seçilen dergilerin 2010-2011 yıllarını kapsayan son bir yılda yayınlanmış olan sayıları değerlendirme kapsamına alınırken yurt dışı dergilerden JACS'in son 12 aylık, BJS için ise rastgele seçilen son yıl içerisinde yayınlanmış iki sayısındaki makaleler değerlendirmeye alınmıştır (Tablo1). Burada amaç, farklılıkların genel hatları ile ortaya konulması ve etki faktörü yüksek olan yabancı dergiler ile uluslararası indekslere girme-yen yerli dergiler arasındaki farklılıkların ortaya konmasıdır.

Her iki grup dergide de genel olarak editöryal yazılar, orijinal makaleler, derlemeler, editöre mektuplar ve cerrahi tekniği içeren makaleler benzer bir şekilde verilmektedir. Orijinal makalelerdeki en önemli farklılık, yurtdışı dergilerin ağırlıklı olarak ulusal veya lokal veri tabanlarına kayıtlı hastaların belirli amaçlar doğrultusunda taranması ve saptanan olgularda çalışmanın yapılmasıdır. Burada, hazır ve önceden çeşitli nedenlerle kayıt altına alınmış olguların değerlendirilmesi yapılmaktaydı. Ülkemizde bu tür veri tabanları göreceli olarak çok az olduğundan, benzeri yayınların yapılması son derece zor olmaktadır. Türkiye'den yayınlanmış yazılarda prospektif çalışmaların azlığı, veri tabanlarının ve meta-analizlerin olmaması, devam eden çalışmaların erken sonuçlarının verilmemesi, devam eden medikal eğitim (CME) ile ilgili yazıların olmaması, anket ve etikle ilgili makalelerin azlığı, kalite değerlendirilmesi ile ilgili makalelerin yokluğu ve reklam ve düzenlenecek kongrelerle ilgili bildirimlerin azlığı dikkati çekmiştir. Yabancı dergilerde kongrelerden seçilmiş çalışmaların yayınlanmış halinin, sunum sonrasındaki soru ve cevaplarla birlikte verilmesi önemli bir farklılık oluşturmaktaydı.

Prof. Dr. Vahit ÖZMEN - Editör, Meme Sağlığı Dergisi
 Prof. Dr. Atilla SORAN - Yardımcı Editör, Meme Sağlığı Dergisi
 Prof. Dr. Nilüfer GÜLER - Yardımcı Editör, Meme Sağlığı Dergisi

JACS' den yayınlanan makalelerin büyük bir kısmı, ulusal ya da bölgesel kayıt sistemlerindeki veriler kullanılarak yazılmıştı. Bu kayıt sistemleri Tablo 2'de görülmektedir.

Ülkemizdeki dergi yayıncılığındaki sorunlar başlıca 4 başlıkta toplanabilir:

- Ülkemizde öğretim üyeliği atamalarında puan barajının aşılmasında Science Citation Index (SCI) ve Index Medicus (IM)'a giren dergilerde yayınlanmış olan makale şartı aranmaktadır. Türkiye'de bu indekslere girebilen dergi sayısı çok azdır. Bu nedenle de önemli araştırma makalelerinin Türkçe dergiler yerine indekslere giren dergilere gönderilmesi, yayın göçü artmıştır. Makaleler öncelikle yabancı dergilere gönderilmekte, bu dergiler tarafından kabul edilmediği zaman Türkçe dergilere gönderilmektedir. Atama kriterleri Türkiye'den yapılan yabancı yayın sayısını çok arttırmakla birlikte, Türkçe yayınlanan dergilerin değerinin azalmasına neden olmuş ve Türkçe'nin bilim dili olmasına zarar vermiştir (3,4).
- Ülkemizde, daha önce de belirtildiği gibi toplum tabanlı kayıt sistemlerinin yetersizliği dışında, prospektif çalışma planlama ve yapmada da ciddi zorluklar mevcuttur. Bunlar ekonomik sorunlar, etik kurallar ve toplumun sağlık araştırmaları konusunda yanlış bilgilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu koşullarda en kolay ve sorunsuz yapılabilen yayınlar olgu sunumları ve derlemeler olmaktadır (Tablo 1).
- Dergilere ulaşmakta zorluklar mevcuttur. Pek çok dergi bölgesel olarak dağıtılmaktadır.
- Ülkemizde çok merkezli çalışmaların yürütülmesi ve işbirliğinde sorunlar mevcuttur.

Tablo 1. Örneklenmiş, limitli yerli ve yabancı dergilerin yayın dağılımının karşılaştırılması

Yayın tipi/ Dağılımı	YERLİ YAYINLAR (n=97) Dağılım %	YABANCI YAYINLAR (n=234) Dağılım %
Retrospektif	35	27
Olgu Sunumu	32	-
Derleme	19	7
Prospektif	5	11
Retrospektif Çokmerkezli	3	4
Prospektif Veri Retrospektif Analiz	-	6
Randomize	-	4
Deneysel	-	7
Veri Tabanı Kaynaklı	-	26
Metaanaliz	-	2
Anket	-	3
Cerrahi Tarihi	2	1
Bilimsel Toplantı Notları	2	-
Online Analiz	1	-
Kongre Sunumu	1	-
Eğitim/Kılavuz	-	2

Tablo 2. Ulusal ya da bölgesel hasta kayıt sistemleri

Agency for Healthcare Research and Quality
American College of Surgeons - National Surgical Quality Improvement Program (ACS-NSQIP)
National Inpatient Sample from the Healthcare Cost and Utilization Project
Agency for Healthcare Research and Quality (AHRQ)
National Centers for Medicare and Medicaid Data
National Inpatient Sample (NIS)
ACS-Case Log Systems
Michigan Surgical Quality Collaborative Database
Quebec Trauma Registry
National Trauma Databank
National Cancer Database
Surveillance Epidemiology and End Result (SEER) Cancer Registry

İncelenen yerli dergilerde bulunmayan unsurlar:

- Prospektif / randomize çalışmalar son derece azdır.
- Kongre ve çalışma anonsları göreceli olarak çok azdır.
- Ulusal veri analiz ve kayıt sistemleri bulunmamaktadır.
- Devam etmekte olan çalışmaların ön sonuçları verilmemektedir.
- Metaanalizlerin sayısı son derece azdır.
- Anket, etik ya da cerrahinin tarihçesi ile ilgili yazılar kısıtlıdır.
- Kılavuz ve öneriler oluşturmaya yarayacak çalışmalar bulunmamaktadır.
- Makale tartışmaları ve uzman görüşü ile ilgili makaleler azdır.

Öneriler:

- Atama kriterlerinde Türkçe yayınların puanlamasına yeni bir düzenleme getirilmesi ,
- Toplum tabanlı kayıt sistemlerinin teşvik edilmesi,
- Prospektif çalışma yapabilmek için parasal kaynak yaratılması ve etik kuralların çalışmalarını teşvik edecek şekilde yeniden gözden geçirilmesi,
- Toplumun sağlık araştırmalarının önemi konusunda doğru bilgilendirilmesi.

Kaynaklar:

1. Al U, Soydal İ. Atıf Dizinlerindeki Türkiye Adresli Dergiler Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 2011; 12 (1): 13-29.
2. Tonta Y, Al U. Türkiye'nin Bilimsel Yayın Haritası: Türkiye'de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma. Ankara. 2007.
3. Binici K. Tıp ve Sağlık Bilimleri Alanında Türkiye'de Yayımlanan Akademik Süreli Yayınlarında Niteliği Etkileyen Nedenler ve Kaliteyi Yükseltme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2010.
4. Alemdar, K. Akademik Süreli Yayıncılık Üzerine. içinde *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2007 ed Yılmaz O: s.13-16. Openajans Ankara. 2007.*